

**7. és 8. évfolyamos tanulók és szüleik
továbbtanulási terveit, motivációit
Egerben és az Egri Kistérség területén
működő önkormányzati fenntartású
iskolákban**

Kutatási összefoglaló

Készítette: Tajtiné Lesó Marianna Györgyi
pályaválasztási tanácsadó
szociálpedagógus

Balázné Csuha Mária
pedagógiai szakpszichológus

**Városi Nevelési Tanácsadó, Pályaválasztási
és Logopédiai Intézet**

Eger

2010.

Tanulmányunkban a hetedik és nyolcadik évfolyamos tanulók és szüleik továbbtanulási és iskolaválasztási terveire vonatkozó kutatás eredményeit foglaljuk össze.

A kutatást Eger Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala Oktatási, Kulturális, Sport és Ifjúsági Irodája kezdeményezésére és felkérésére végezte Intézetünk, kérdőíves módszerrel. A tanulói és szülői kérdőívek felvétele önkéntes és névtelen módon 2009. november-december hónapban zajlott Egerben és az Egri Kistérség területén lévő, a helyi önkormányzatok által fenntartott általános iskolákban, pedagógusok segítségével.

Az adatrögzítést és feldolgozást SPSS statisztikai és EXCELL táblázatkezelő programokkal végeztük.

A kutatás elsődleges célja annak vizsgálata, hogy milyen befolyásoló tényezők jelennek meg a pályaválasztásban, iskolaválasztásban, továbbtanulásban, és ezek hogyan, milyen mértékben hatnak egymásra.

Célunk volt továbbá annak vizsgálata, hogy a diákok tanulmányi eredményei, évfolyamuk és nemük szerint vannak-e különbözőségek a továbbtanulási terveket illetően. A tanulók társadalmi starthelyzetét családi dimenzióban szüleik legmagasabb iskolai végzettségén keresztül értelmeztük.

Választ kerestünk arra is, hogy milyen mértékű az érdeklődés és az egyéni képességek továbbtanulásra gyakorolt hatása, valamint a választott pálya milyen irányú szükséglet-kielégítést (biztonság-, megbecsülés-, vagy önmegvalósítás szükséglete) céloz meg.

További kérdésként merült még fel, hogy:

- Milyen „intézmények” (család, kortársak, pedagógus, iskola, helyi közösség, pályaorientációval, pályaválasztási tanácsadással foglalkozó szervezetek, szakszolgálatok) hatnak a gyermekekre?
- A diáknak az inkongruens rendszerek (család, iskola, kortársak) között kell harmóniát teremtenie. Melyik rendszer befolyása a nagyobb?
- A pályaválasztás vajon racionális döntés? Ha igen, akkor kinek, vagy minek a racionalitása érvényesül a döntésben? Ki dönt? A gyerek, a szülő, az iskola vagy a piac (gazdaság)? Vágyak és ellenérzések szerepet játszanak-e a továbbtanulásban?

A kérdőív összeállításában és az eredmények értelmezésében

- **objektív tényezőként** vettük alapul a szülők legmagasabb iskolai végzettségét a szülők önbevallása és a tanulók ismerete szerint, a diákok tanulmányi átlagát.
- **szubjektív tényezőként** a tanulók érdeklődését, képességeit, a szülők erre vonatkozó véleményét és vágyait, illetve a tanulók és szülők munkavállalással kapcsolatos értékpreferenciáit elemeztük.
- **külső tényezőként** az iskolaválasztási lehetőségeket, a lakóhely és az iskola közötti távolságot, az indított szakok és a vágyott, hiányolt szakok viszonyát is vizsgáltuk.

A pályaválasztás, mint életkori feladat

Az elmúlt évtizedekhez viszonyítva, ma sokkal több egyéni kreativitás kell ahhoz, hogy egy fiatal „kitalálja”, mivé akar válni felnőtt korában, és sokkal nagyobb pszichés befektetést igényel az életúttervezés és a pályaválasztás is.

A lezajlott társadalmi-gazdasági szerkezetváltozások következtében megváltozott a pályaválasztás és az iskolaválasztás jelentősége és tartalma is. A piacgazdaság, a gazdasági válság, az ipar leépülése, bizonyos szakmák eltűnése, a munkanélküliség miatt az egyénnek élete során egzisztenciális választások sorozatával kell szembenéznie.

A pályaválasztás 13-15 éves korban válik először életkori feladattá. A gyermeknek ebben az időben szakmát, pályát kellene választania, ehelyett ma arról dönt, hogy gimnáziumba, szakközépiskolába vagy szakképző iskolába menjen, és szakirányt választ. Sok esetben a diákot a tanulmányi eredménye irányítja egy iskolatípus felé, nem pedig az érdeklődése. A továbbtanulásra választott nem megfelelő iskolatípus, a személyiségének, érdeklődésének és képességeinek nem megfelelő szakma tanulása a pályaválasztás sikertelenségét - a pályára sodródást, a pályaelhagyást - rejti magában.

A legjobb döntések meghozatalához elegendő ismerettel, tapasztalattal kell rendelkezni a szakmákról, azok elérési útjairól, és reális információkkal kell rendelkezni önmagunkról. A pályaválasztás nem egyszeri alkalom, hanem a korai gyermekkor élményeiben gyökerező, s a serdülőkorban kibontakozó, éveken át tartó folyamat. (Szilágyi, 2003). A tanulókat a megfelelő döntés meghozatalában a pedagógusok és a szülők együttesen tudják csak segíteni és támogatni.

„A különböző pályák megismertetése, a tanulók önismeretre nevelése, a szülőkkel való rendszeres kapcsolat mind a helyes döntés előkészítését szolgálja... A sikeres vagy szerencsés pályaválasztás pedig azt jelenti, hogy a társadalom számára hasznos, az egyén számára pedig értékes önmegvalósításra ad lehetőséget a kiválasztott pálya, illetve szakma.” (Szilágyi, 2003)

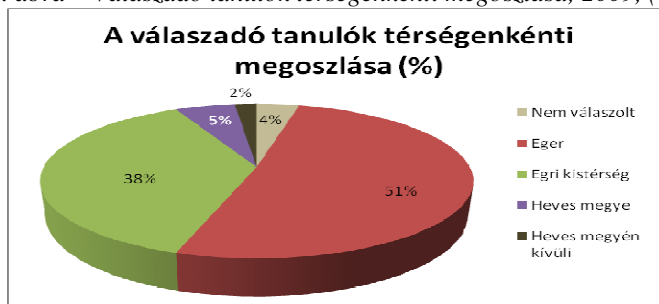
A vizsgált minta

Kiadásra került 1153-1153 db tanulói és szülői kérdőív (Egerben 881-881 db, kistélepüléseken 272-272 db). A visszakapott kérdőívek kivételesen magas aránya – szülőktől 67,9%, a tanulóktól 84,9% - jelzi, hogy a szülőket és a tanulókat egyaránt foglalkoztatja a továbbtanulás kérdésköre. **A tanulói eredmények teljes körű lekérdezési eredmények tekinthetők.** A szülőktől visszaérkezett kérdőívek arányán belül a 7. évfolyamos korcsoport szülei kivételesen magas, 94,76%-os válasz hajlandóságot mutattak, ami egyértelmű jelzése a témában mutatott aktivitásnak és együttműködésnek (**szintén teljes körű lekérdezési eredmények tekinthető**).

A válaszadó tanulók 49%-a (478 fő) 8. évfolyamos, 50%-a (497 fő) 7. évfolyamos. Nemenkénti megoszlásban a válaszadók 48%-a lány, 48%-a fiú (4% nem válaszolt erre a kérdésre).

A válaszadó tanulók 37 településen élnek, ami Eger – kistérségen túlmutató – iskolavárosi vonzását és szerepét erősíti:

1. ábra – Válaszadó tanulók térségenkénti megoszlása, 2009, (%)

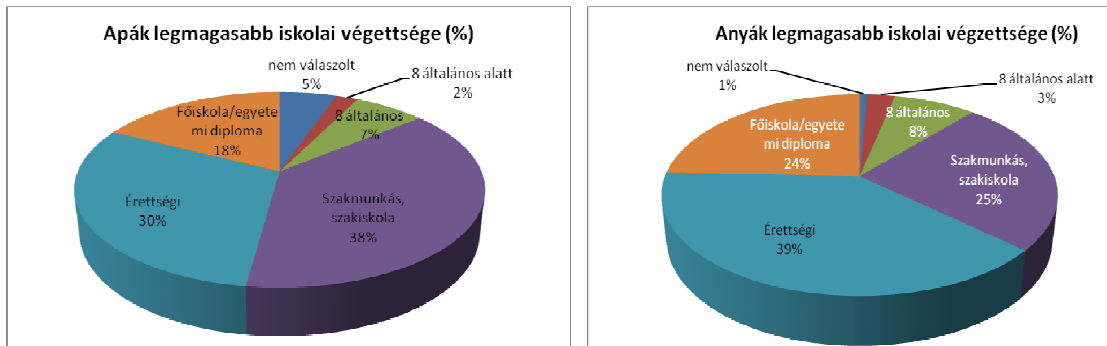

A válaszadó 7.-8. évfolyamosok 24%-a ingázik (az egeri intézményekben az arány 12,7% és 39,8 % között szóródik). Ezen diákok többsége buszhoz, iskolajáráthoz kötött, ami miatt ellehetetlenülhet bármilyen tanórán kívüli program szervezése. A bejárás a tanulók számára egyértelműen nehezíti a többszöri délutáni elfoglaltságot jelentő foglalkozásokon való részvételt pl.: pályaválasztási csoportfoglalkozás, önismereti csoport, üzemlátogatások.

A kérdőívet kitöltő szülők 64%-a anya, nevelőanya (503 fő); 6%-a apa, nevelőapa (47 fő) és 17,4%-ban (136 esetben) közösen töltötték ki.

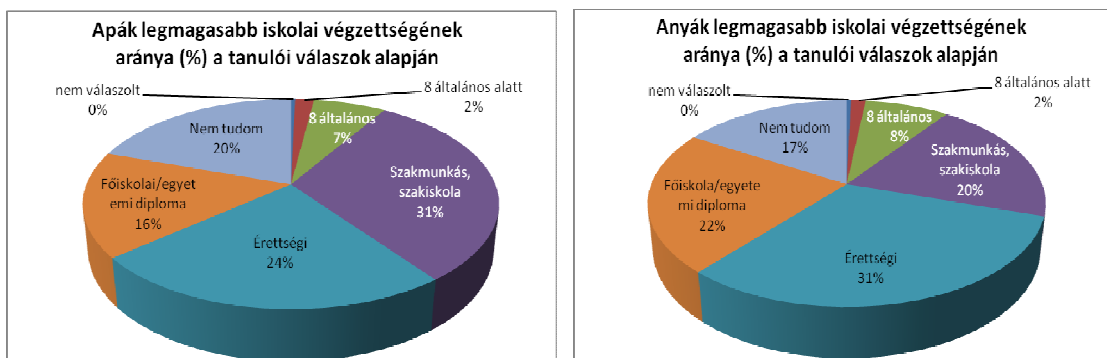
A szülői válaszok alapján a szülők legmagasabb iskolai végzettségét tekintve egyértelműen látható, hogy az anyák iskolai végzettsége arányaiban magasabb, mint az apáké.

2. ábra – Apák és anyák legmagasabb iskolai végzettségének aránya a szülői válaszok alapján, 2009, (%)

A szülők iskolai végzettségére vonatkozó tanulói válaszok alapján azzal a megdöbbentő adattal szembesültünk, hogy a tanulók 20%-a nem tudja a szülei iskolai végzettségét. Ez az adat arra utal, hogy a szülő-gyerek kapcsolatban a család, az esetleges családi tradíciók, a szülők iskolai végzettsége, tanultsága és munkavégzési tevékenysége nem téma, nem képezi beszélgetések tárgyát:

3. ábra – Apák és anyák legmagasabb iskolai végzettségének aránya a tanulói válaszok alapján, 2009, (%)

A szülői válaszok alapján az anya iskolai végzettsége szerint csoportosulnak a gyerekek már az általános iskolákban: **közepesen erős kapcsolat van az anya legmagasabb iskolai végzettsége és a gyermekének választott általános iskola között.**

Elméleti megfontolásból ki kell emelnünk, hogy a szülők iskolai végzettsége nem csupán papír, hanem egy tőkealap a gyerek számára, a család társadalmi, gazdasági és kulturális tőkéjének mértéke jelentős befolyással bír a gyermek életpályájára. A kulturális tőke tudást, képességet, ismereteket jelent, melyet a gyermek a családból hoz magával, illetve a tanulás által bővítheti is azt. A társadalmi tőke emberi kapcsolatokat, a bizalmi kapcsolathálót, gazdasági tőke az anyagi és gazdasági helyzetet jelent. Legnagyobb hatása a kulturális tőkének van. Minél nagyobb és minőségében „színvonalasabb, értékesebb” a kulturális tőke a családban, vagy a bizalmi ismeretségi kapcsolatháló, annál könnyebben konvertálható gazdasági tőkére, kulturális tőkére, ami idővel újra átkonvertálható társadalmi tőkére.

Az iskola és a család szerepvállalásáról a gyermeknevelésben, a szocializációs folyamatban, eltérnek a vélemények, azonban abban mindenki egyetért, hogy mindkettőre szükség van, ahhoz, hogy a gyermek felnőve beilleszkedjen a társadalomba, alkalmazkodni és teljesíteni tudjon a munkahelyén és egyéb hierarchikus szervezetekben. **Meg kell kapnia mindazt a tudást és ismeretet, amely által biológiai lényből szociális lényé válik.** Ebben a folyamatban a családnak és az iskolának együtt kell (kellene) működni. A szocializáció során a gyermek, tudást, ismereteket szerez a világról, fogalmi készletet sajátít el, gyakorlati tapasztalatokra tesz szert, készségeket sajátít el, megtanul közlekedni a társadalom különböző csoportjaiban.

A családi nevelés során mintákat is megtanul, amik felnőve aktualizálódnak benne. **A családi nevelés meghatározza a felnőtt szerepeket.** A gyermek megfigyelője ezeknek a szerepeknek, ezeket elraktározza, és felnőve, ha hasonló szituációba kerül, aktualizálja. Az idő múlásával, e szerepek lenyomata módosulhat külső hatásokra, de **motivációs és értékorientációs bázist ad** a gyermeknek. **Amennyiben az iskola stabil értékbázist alakít ki és mutat a gyerekek felé, akkor ebből megerősítést nyerhetnek, ill. erőt a korrekció irányába.** Az iskola szerepe, működésének lenyomata azért is lehet jelentős, mert egymásnak ellentmondó értékminták esetén a gyerek onnan „veszi” értékeit, ahol azok megjelenését, bemutatását meggyőzőbbnek látja, tapasztalja.

A tanulónál a tanulmányi átlag tekintetében nemenkénti bontásban szignifikáns különbség mutatkozik. 4-es és attól jobb tanulmányi eredménynél a lányok vannak többségben, a kitűnő tanulók között már több mint kétszer annyi lány van, mint a fiú (a fiúk és lányok létszáma a mintában majdnem megegyezik).

1. táblázat – Válaszadó tanulók tanulmányi eredménye nemenkénti bontásban, 2009, (N=979 és %)

Tanulmányi eredmény	Fiú	Lány	Összesen	%
Nem válaszolt	16	8	24	2,6
2-es	13	7	20	2,2
2-3 között	49	16	65	6,9
3-as	52	31	83	8,9
3-4 között	100	76	176	18,8
4-es	131	146	277	29,6
jeles	63	98	161	17,2
kitűnő	41	88	129	13,8
Összesen	465	470	935	100

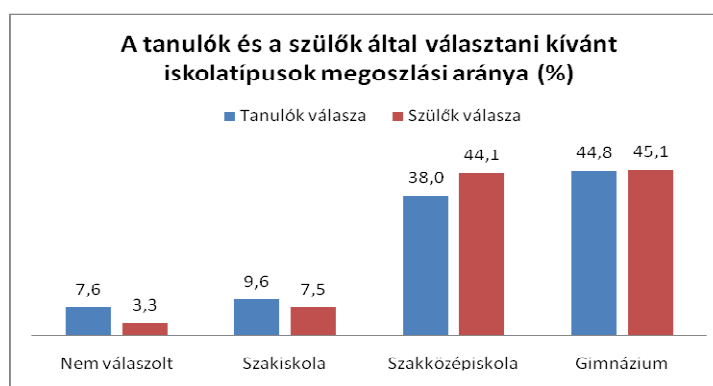
Forrás: tanulói minta

Az általános iskolák és a válaszadó tanulók tavaly év végi tanulmányi átlaga között gyenge, de szignifikáns kapcsolat van.

Iskola- és pályaválasztási szándékok

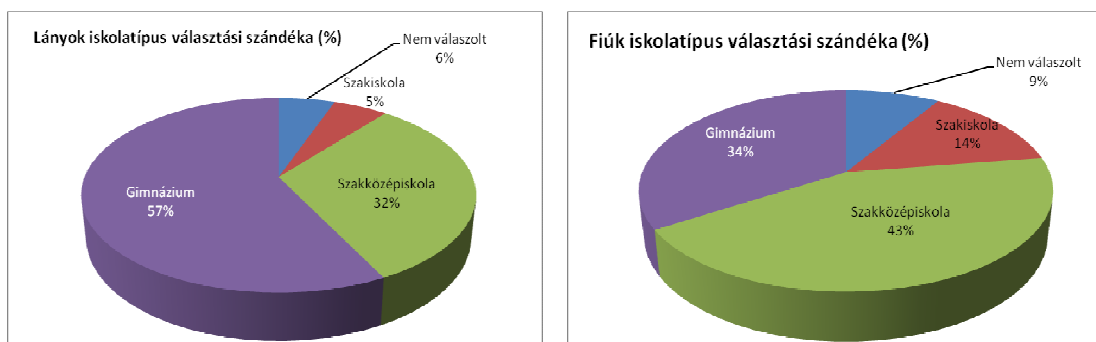
A tanulók szívesebben választanák a szakiskolát, mint a szülei, a szülők inkább a szakközépiskolát támogatnák, a válaszok többségéből kiderül, hogy az érettségi miatt. A gimnáziumot választók aránya a legmagasabb, és itt teljes összhang van a diákok és a szülők között. A továbbtanulás előtt állók 45%-a gimnáziumba szeretne menni.

4. ábra – Tanulók és a szülők által választani kívánt iskolatípusok megoszlása, 2009, (%)

Nemenkénti bontásban elmondható, hogy kapcsolat van a tanulók neme és a választandó iskolatípusa között (6. ábra), amiben további tényezőként a tanulmányi eredmény és az adott iskolatípus képzési választéka is szerepet játszhat.

5. ábra – A tanulók iskolaválasztási szándéka nemenkénti bontásban, 2009, (%)

Az iskolaválasztási hajlandóságot megvizsgáltuk az anyák iskolai végzettségének függvényében és közepesen erős szignifikáns kapcsolatot találtunk közöttük, azaz, **minél magasabb az anyák iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy gyermeke szakközépiskolát vagy gimnáziumot választ majd.**

2. táblázat – Szülők iskolaválasztása az anyák legmagasabb iskolai végzettsége szerinti bontásban, 2009, (N=783)

Anya legmagasabb iskolai végzettsége?	Iskolatípus választás az anyák iskola végzettsége szerinti bontásban a szülői válaszok alapján (fő)				Összesen
	Nem választott	Szakiskola	Szakközépiskola	Gimnázium	
Nem választott	3	1	1	1	6
8 általános alatt	0	11	10	0	21
8 általános	4	15	34	10	63
Szakmunkás, szakiskola	11	20	106	60	197
Érettségi	7	9	151	138	305
Főiskola/egyetemi diploma	1	3	43	144	191
Összesen	26	59	345	353	783

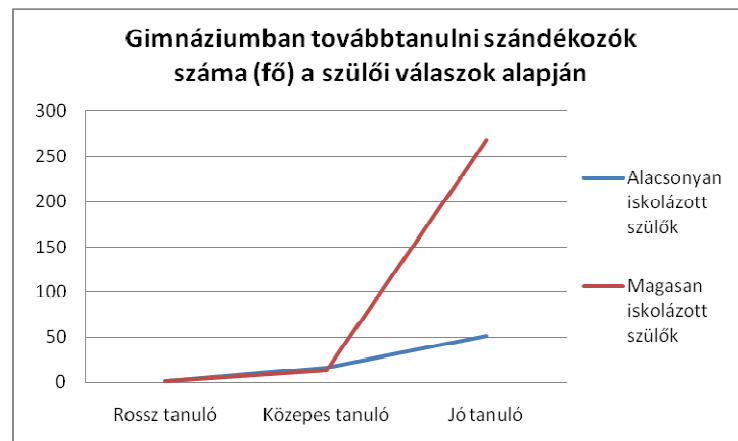
Forrás: szülői minta

Azoknál a családoknál, ahol a tanulás, mint érték megjelenik, nagyobb valószínűséggel fogják magasabb képzéstípusba küldeni az esetlegesen rosszabbul tanuló gyerekeket is, mint azt a jó tanuló gyereket, akinek a családjában ez nem érték. Továbbá a magasabb iskolai végzettségű szülők az esetleg gyengébb tanulmányi eredményű gyerekeiknek is nagyobb valószínűséggel akarják és tudják finanszírozni a továbbtanulásukat.

Egy alacsony iskolai végzettségű szülő gyermekének sokkalta jobban kell tanulnia, ahhoz, hogy szülei vállalják a hosszabb idejű tanulásának költségeit, mint a magasabban iskolázott szülők gyerekeinek.

A 6. ábrán jól látható, hogy a közepes tanulói szintig együtt halad a gimnáziumot választó gyerekek létszáma, függetlenül az anya iskolai végzettségétől. Azonban, ahogy javul a tanulmányi átlag, a magasabban iskolázott anyák gyerekeinek gimnázium választási hajlandósága erőteljesen megugrik, míg a másik csak minimális mértékben emelkedik meg.

6. ábra – A gimnáziumválasztást támogató anyák száma, iskolai végzettség szerint, a tanulók tanulmányi eredményének függvényében, 2009, (N=783)

A szakiskolában továbbtanulni szándékozóknál ez a folyamat fordított. A szakiskolát választó jó tanulók többsége alacsony iskolázott szülő gyermeke.

Látható, hogy a **családi háttér, a család anyagi bázisa és a tanulók tanulmányi eredménye milyen szervesen összefonódnak az iskolaválasztásban.**

Az iskolaválasztást befolyásoló motivációk

A kérdőívben nyitott kérdésként szerepeltettük a motivációra vonatkozó kérdést, így a tanulói és a szülői válaszok utólag kerültek kódolásra.

Parsons elmélete szerint nem lehet akármilyen célt választani, csak olyat, amelyet az adott társadalomban lévő érvényes normatív rend, iskolarendszer megenged. (Felkai-Némedi-Somlai, 2000) Azt, hogy milyen szakokat, tagozatokat indítanak el, szüntetnek meg az iskolák, azt a politikai-gazdasági folyamatok döntenek el és ez független az egyéntől, a pályaválasztótól, ugyanakkor nagy hatást gyakorol az életpályájára.

A tanulói motivációkat tekintve (lásd 7. ábra) legtöbbször a továbbtanulást jelölték meg (19,3%). Második helyen az **érdeklődés** áll, ami nagyon jónak mondható (12,46%). Ugyanis az érdeklődés olyan tulajdonságunk, amely alapján kiválasztjuk a számunkra jelentős dolgokat, tárgyakat, embereket. (Szilágyi 2003). Így kiemelkedő szerepe van a pályaválasztási folyamatban.

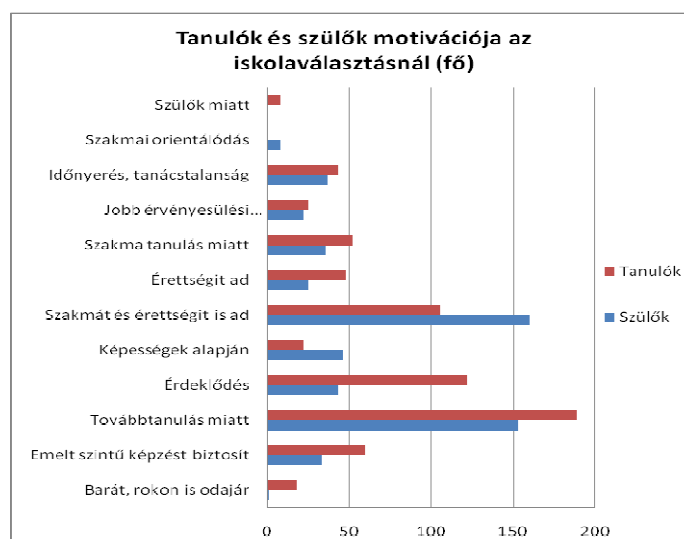
Az érdeklődés szerepe megelőzi a képességek hatását a teljesítmény alakulásában. A képességszint feltárása, a speciális képességek kibontakoztatása csak előfeltétele a pályán való sikeres helytállásnak, a képességek funkcionálását a személyiség egésze, ezen belül az érdeklődés határozza meg legnagyobb mértékben. A harmadik nagy terület az érték. Az értékek és azok alakulása befolyásolják a társadalmi beilleszkedést, a munkavállalást, pályaszocializációt.

Ha hiányzik az érdeklődés, akkor nem igazán számítanak a képességek, mert nincsen mögöttük belső hajtóerő, motiváció. A társadalmi szabályrendszerből, iskolarendszerből adódó determináltság, az emiatt bekövetkező kényszerválasztások hatása - a személyiség szintjén érdeklődéshiány, motiválatlanság - egyértelműen megmutatkozik a lemorzsolódásról, iskola- és szakmaváltásról, ill. a bukási arányokról szóló statisztikákban!

A szülők által megjelölt motívumok között két kiugró elemet találunk: a szakma+érettségi és a továbbtanulás.

Kiemelendő, nagymértékű információhiányra utal az a szülők és tanulók azon válasza, hogy szakmát és érettségit akarnak szerezni egyszerre a szakközépiskolában (lásd 7. ábra). A középfokú oktatás átalakítása óta azonban ez nem így történik, a szakközépiskolák nem adnak szakképesítést, csak az érettségi utáni 1-2-3 éves képzés végén. A szülők közül 20,43% írja a szakma+érettségit motivációs tényezőként (a valóban történő szakmai orientálódást mindössze 8 fő, azaz 1,02%).

7. ábra – A tanulók és szülők iskolaválasztási motívációi, 2009, (N=783)

A tanulói és szülői iskolaválasztási motivációkat képzéstípusonként vizsgálva, a **gimnáziumot választó tanulók és szüleik** elsősorban továbbtanulási szándékkal választják a gimnáziumot, ahol magas színvonalú oktatásra számítanak és emelt szintű képzést várnak tőle, mialatt kapnak még egy kis időt a pontosabb továbbtanulási irány meghatározására. Ugyanakkor a szülők nagyobb arányban szeretnék időt adni a gyermekeiknek, mint a tanulók saját maguknak.

A szakközépiskolát kiugró arányban azért választanák a tanulók és szüleik is, mert az érettségi mellé még szakmát is kapnak, ami ebben a formában nem fedi a valóságot. Második fontos szempontjuk az érdeklődés, ami nagyon jó, hiszen éppen az a célja ennek az iskolatípusnak, hogy egy bizonyos szakmai irányba orientálja a tanulókat a képzés során.

Szakiskolát a tanulók többsége azért választana, mert ez érdekli őt és mert szakmát szeretne tanulni. Harmadik szempontként a képességeiket jelölték meg. **Szakiskolát a szülők többsége a szakmatanulás és a gyerek képességei miatt választana, de jobb érvényesülési lehetőségnek is gondolják a munka világában.**

A szignifikancia vizsgálat igazolta, hogy közepesen erős kapcsolat van a tanulók által választott iskola típusa és a tanulók motivációi között.

Iskolaválasztási szándékok iskolatípusok szerint

Előrehozott szakképzés választása

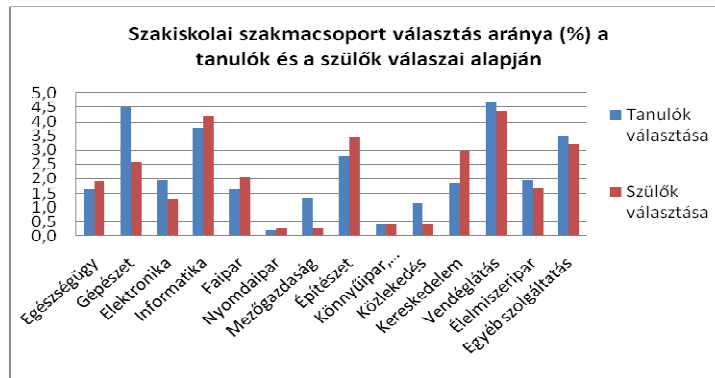
A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 2010 szeptemberétől hatályba lépő módosítása révén egy újabb képzési forma, az ún. előrehozott szakképzés lehetősége jelent meg a szakiskolai képzés rendszerében. Megkérdeztük a tanulókat és a szülőket, hogy érdekelné-e őket ez a régi-új szakképzési forma. A tanulók 21,3%-a, a szülők 16,6%-a válaszolt igennel.

Az igen válaszok nagy arányára való tekintettel és a magas nemenkénti eltérésekre való tekintettel tovább vizsgáltuk, hogy pontosan kik is választanák ezt a képzési formát. **Az igennel válaszolók 59,3%-a fiú, akik szívesen tanulnának már 8. osztály után szakmát, ez az összes válaszadó fiú 26,7%-a. S ami figyelemre méltó, az igennel válaszolók 36,8%-a lány!, akik tanulnának szakmát 8. osztály után, ha lenne rá lehetőségük, ők az összes válaszadó lány 16,4 %-a.**

Szakiskola választása

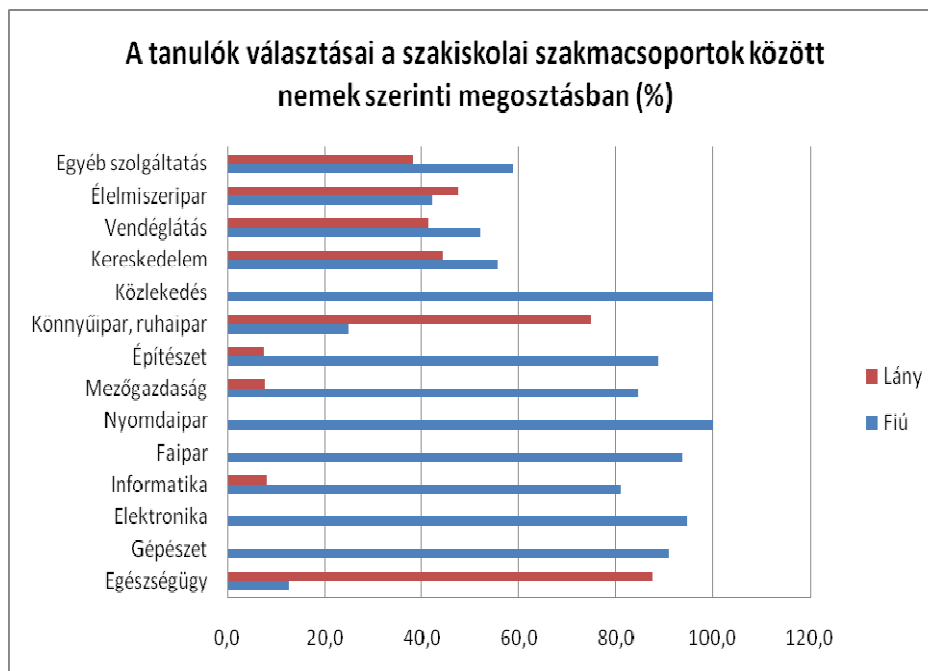
A tanulók a szüleikkel szemben inkább előnyben részesítik a gépészetet, az elektronikát, a mezőgazdaságot, a közlekedést, a vendéglátást, élelmiszeripart és az egyéb szolgáltatásokhoz tartozó szakmákat. Míg a szülők inkább az egészségügy, az informatika, faipar, építészet és kereskedelem felé húznak.

8. ábra – A szülők és a tanulók szakiskolai szakmacsoport választási aránya 2009, (%)

A nemenkénti bontásban nagy eltérések figyelhetők meg: **vannak olyan szakmacsoportok, melyeket a fiúk kizárólagos jelleggel választanak. Ilyen a közlekedés, nyomdaipar, faipar, elektronika, gépészet. Azonban nincs egyetlen olyan terület sem, ahol ez elmondható lenne a lányokról.** Két olyan terület van, ahol nagyobb létszámban képviseltetik magukat, ilyen az egészségügy és a könnyűipar.

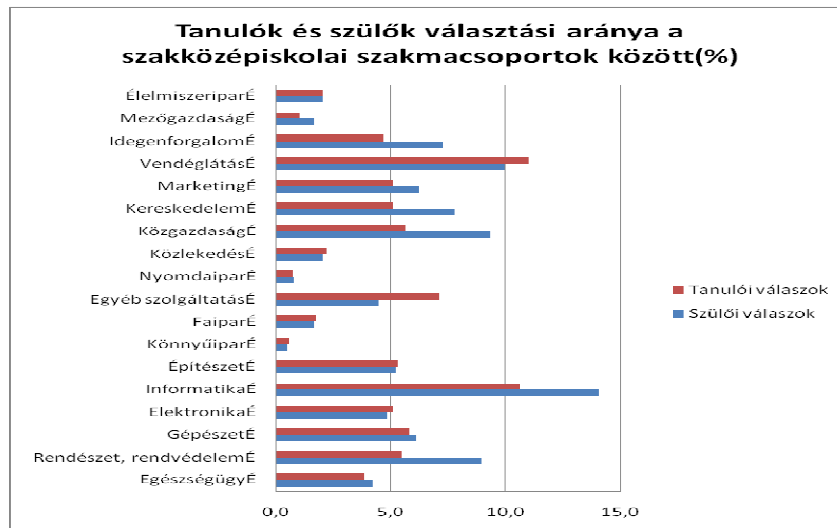
9. ábra – A tanulók szakiskolai szakmacsoport választási hajlandósága nemek szerinti bontásban 2009, (%)

Szakközépiskola választása

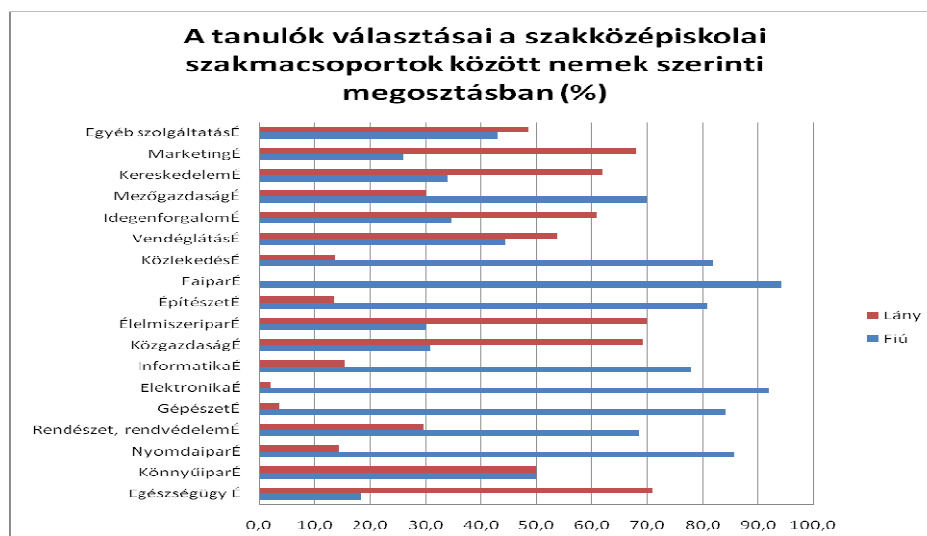
A szülők leginkább az informatikai, vendéglátás, közgazdasági, rendészeti, kereskedelmi és idegenforgalmi szakmacsoportot, ezzel szemben a tanulók a vendéglátást, az informatikát, az egyéb szolgáltatást (fodrász, kozmetikus), a gépészetet és a rendészeti szakmacsoportot választanák.

10. ábra – A tanulók és szülők szakközépiskolai szakmacsoport választási hajlandósága 2009, (%)

A szakiskolához hasonlóan itt is megfigyelhető a szakmacsoportok erős nemenkénti megosztottsága: a fiúk 8 szakmacsoportnál (közlekedés, faipar, építészet, informatika, elektronika, gépészet, rendészet és nyomdaipar), ezzel szemben a lányok csak 4 szakmacsoportnál (marketing, élelmiszeripar, közgazdaság és egészségügy) vannak többségben. A felsorolt szakmacsoportoknál szignifikáns kapcsolatot találtunk a tanulók nemével, azaz lányok nagyobb valószínűséggel választanak a 4 szakmacsoport közül, a fiúk pedig a 8 szakmacsoportból.

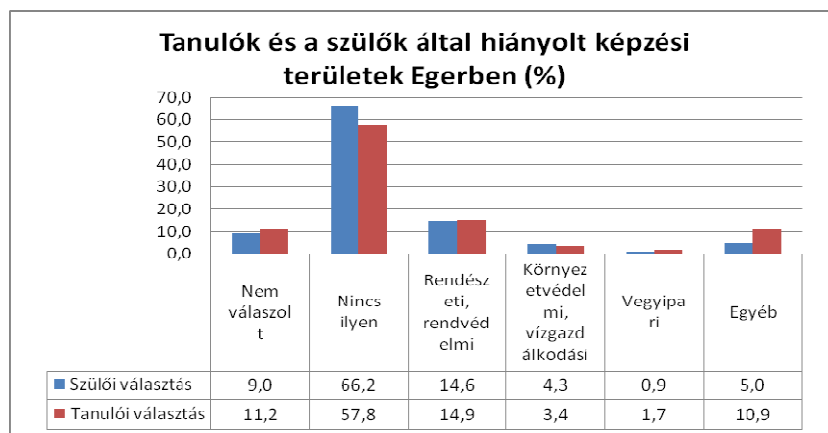
11. ábra – A tanulók és szülők szakközépiskolai szakmacsoport választási hajlandósága 2009, (%)

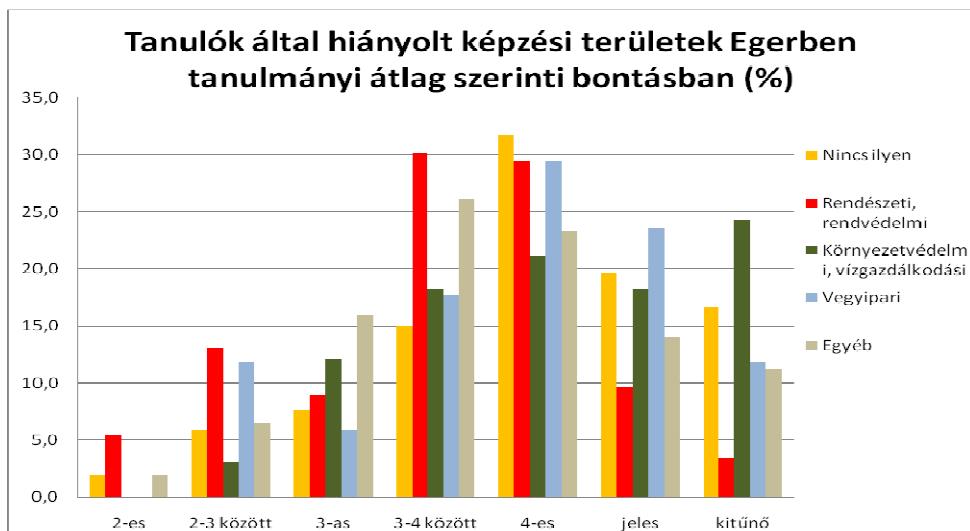
Preferált, de hiányzó képzési területek

Megkérdeztük a tanulókat és szülőket, hogy van-e olyan középiskolai szak, ahová szívesen mennének, vagy küldenék gyermekeiket, ha Egerben is lenne olyan képzés. Legnagyobb arányban a **rendészeti képzést** hiányolták, közel azonos arányban (14,6-14,9%), ez számszerűen 114 szülő és 146 diák. A válaszadók 3-4 %-a a **környezetvédelmi és vízgazdálkodási** szakot jelölte meg, ez 34 szülő és 33 diák volt. A **vegyipari** képzés csak 1-2 %-ot kapott, ezt 7 szülő és 17 diák választotta.

12. ábra – A tanulók és szülők által hiányolt képzési területek Egerben 2009, (%)

13. ábra – A tanulók által hiányolt képzési területek Egerben tanulmányi átlag szerinti bontásban 2009, (%)

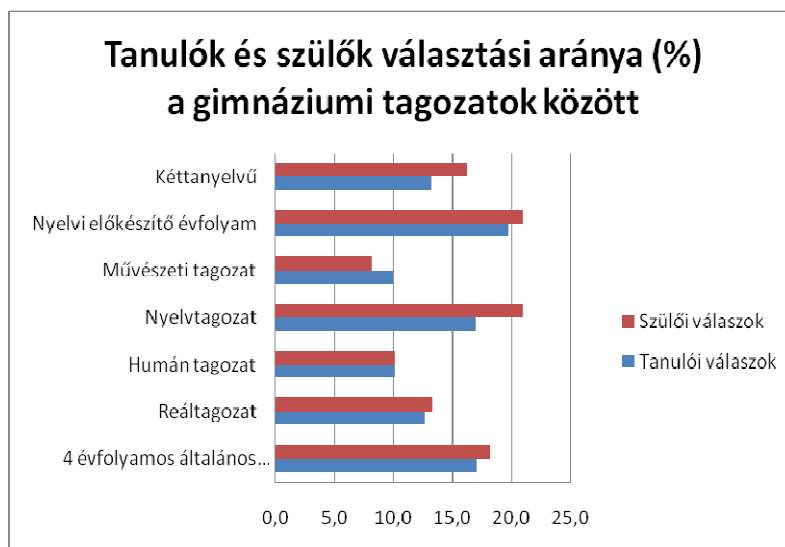

Gimnázium választása

A gimnáziumi választási hajlandóságot megvizsgáltuk képzési típusonként a tanulóknál és a szülőknél egyaránt, tanulmányi átlag szerinti, nemenkénti és az anya iskolai végzettsége szerinti bontásban is.

Jól látható, hogy a nyelvi képzések és az általános tantervű 4 évfolyamos képzéstípusok a „legkelendőbbek” a tanulók és a szülők válaszai alapján is. Igazából eltérés egyedül a művészeti képzésnél látható, mert azt a tanulók nagyobb arányban választanák, mint a szülei.

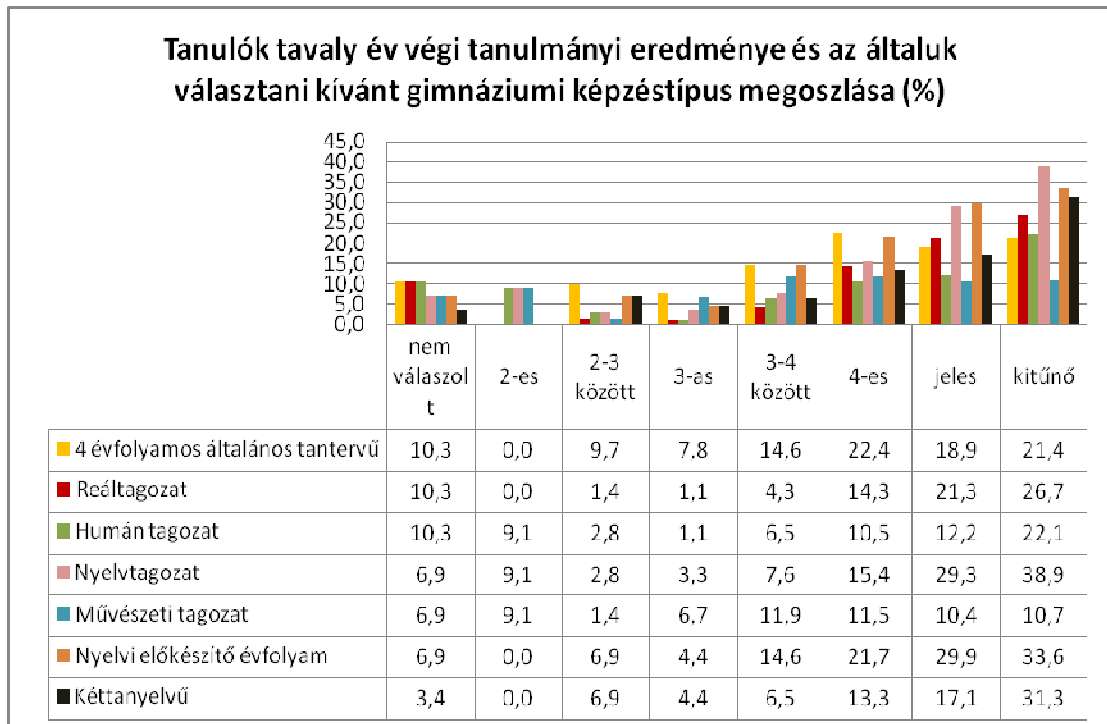
14. ábra – A tanulók és szülők választási aránya a gimnáziumi képzéstípusok között 2009, (%)

A nemek szerinti bontásban a reáلتagozatot kivéve minden képzéstípusban szignifikáns különbség mutatható ki a lányok jelentkezési hajlandósága javára. A gimnáziumba való jelentkezés motivációit vizsgálva, nemek szerinti bontásban mindkét nemnél a továbbtanulási szándék a vezető ok, ill. lányoknál - jóval kisebb arányban ugyan-, az időnyerés jelenik meg. Ez nem meglepő, hiszen a lányok számára a felsőfokú képzés sokkal több lehetőséget és irányt biztosít, mint a szakiskolai vagy szakközépiskolai forma.

Tanulmányi átlag szerinti bontásban a két tannyelvű képzést a kitűnő tanulók választanák, a nyelvi előkészítőt, nyelvtagozatot, és a reáلتagozatot a jeles és kitűnő tanulók választanák, **az általános képzést inkább a 4-es tanulók részesítik előnyben**, a művészeti képzésnél (nyilván annak a jellege miatt), nem látható tanulmányi átlag szerinti differenciálódás.

15.ábra – A tanulók tavalyi év végi eredménye és az általuk választani kívánt gimnáziumi képzéstípus megoszlása 2009, (%)

A tanulói válaszok alapján a gimnáziumi képzéstípus választása és az anya legmagasabb iskolai végzettsége között szignifikáns kapcsolatot csak a 4 évfolyamos általános tantervű és a művészeti tagozatnál nem találtunk.

Az iskolaválasztást befolyásoló egyéb tényezők

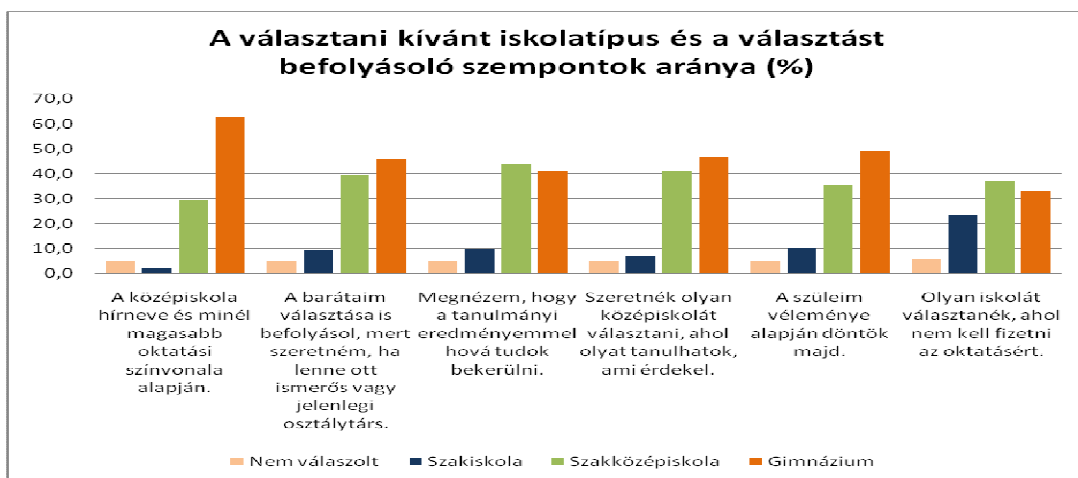
A tanulók és szüleik többsége egri középiskolában szeretne továbbtanulni. Egeren kívüli iskolákat csak abban az esetben jelöltek meg, ha az valamilyen speciális képzést nyújt (zeneművészet, sport, rendészet...), és Egerben nincs olyan képzés. Figyelemre méltó a rendészeti képzés megjelenése a listában (az összes Egeren kívüli képzések közül ezt jelölték meg a legtöbben), ami téves információkra utal, hiszen a Miskolci Rendészeti Szakközépiskola, bár a neve szakközépiskola, csak iskolarendszeren kívüli érettségire épülő szakképzést biztosít, tehát egy 8. évfolyamos tanuló nem jelentkezhet a képzésükre.

A tanulók és szülők által elutasított középfokú iskolákkal kapcsolatban a tanulóközösség, etnikai okokra való hivatkozás szerepelt indokként, egy esetben sem fordult elő, hogy az ott lévő képzés színvonalát vagy a pedagógusokat kifogásolták volna.

Az iskolaválasztás indoklása

A gimnáziumot választók többségében **az iskola hírnevét és oktatási színvonalát** emelték ki. Ez a szempont még a szakiskolát választóknál is megjelenik kismértékben. A gimnáziumot választók adnak leginkább a szülei véleményére. A szakközépiskolát választók aránya két szempontnál volt magasabb a másik kettőnél: az, hogy a tanulmányi eredményével hova tud bekerülni és hogy ne kelljen fizetni az oktatásért. A szakiskolát választók közül legtöbben azt tartották a legfontosabb iskolaválasztást befolyásoló tényezőnek, hogy ne kelljen fizetni érte!

16.ábra – A tanulók által választani kívánt iskolatípus és a választást befolyásoló szempontok 2009, (%)

Az iskolafenntartó, mint döntést befolyásoló tényező

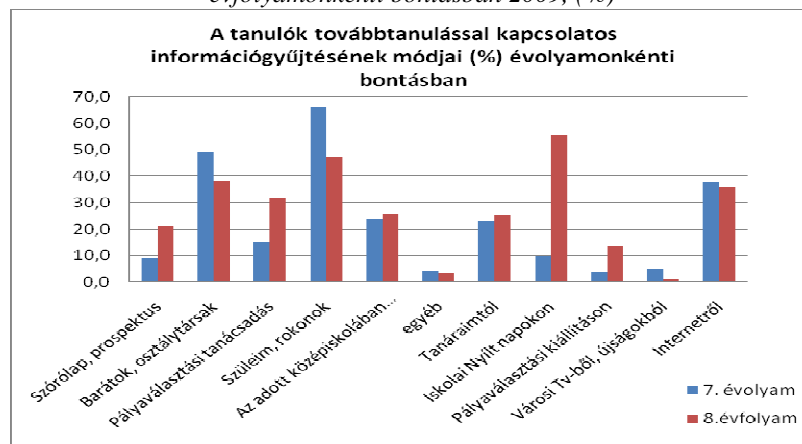
A szülőket kérdeztük arról, hogy az iskola fenntartója befolyással bír-e a **döntésüknél**. Sokan úgy vélekedtek, hogy az oktatás színvonala nem ettől függ és attól, hogy egy iskola önkormányzati, még nyújthat magas színvonalú képzést. Sokaknál az iskola iránti szimpátia dönt. Van azonban két fontos elem, amit ki kell emelnünk. A szülők 24,8%-ának a döntését befolyásolja a fenntartó és a várható oktatási költségek. A szülők 15,8%-a viszont azt is jelezte, hogy számára nem egyértelmű, hogy melyik iskolának ki a fenntartója, és ebből következik, hogy azzal sincs tisztában, milyen költségekkel fog járni gyermekének középiskolai oktatása!

A továbbtanulással kapcsolatos információgyűjtés

Fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogy honnan gyűjtenek információkat a szülők és a diákok. A diákoknál elvégeztünk egy évfolyamonkénti és egy nemenkénti bontást is.

Az adatokból azt látjuk, hogy 7. évfolyamon még az általános tájékozódás a jellemzőbb, az informális információgyűjtés szülőktől, barátoktól, majd 8.-ban megindul az eltolódás a speciális információt adó lehetőségek felé, mint az iskolai nyílt napok, pályaválasztási tanácsadás, iskolaválasztást segítő kiadványok.

17.ábra – A tanulók információgyűjtésének formái és módjainak aránya évfolyamonkénti bontásban 2009, (%)

Nemek közötti bontásban is találtunk eltéréseket. A személyes kapcsolatot igénylő információgyűjtési módokat, mint a pályaválasztási tanácsadás, nyílt napok és az adott iskolában tanulók, inkább a lányok részesítik előnyben.

A 7. és 8. évfolyamos tanulók szüleinél tényleges különbséget csak az iskolai nyílt napoknál és a barátok, ismerősöknél találtunk. A szülőkre sokkal jobban jellemző, hogy informális forrásokból szerzik ismereteiket és gyűjtik az információkat. Lehet, hogy ebből is adódik, hogy sokszor téves információkat továbbítanak a gyermekük felé (pl.: a szakközépiskolai képzéssel kapcsolatban) **Ki kell emelnünk az internet szerepét, amit a szülők már tájékozási forrásként használnak.**

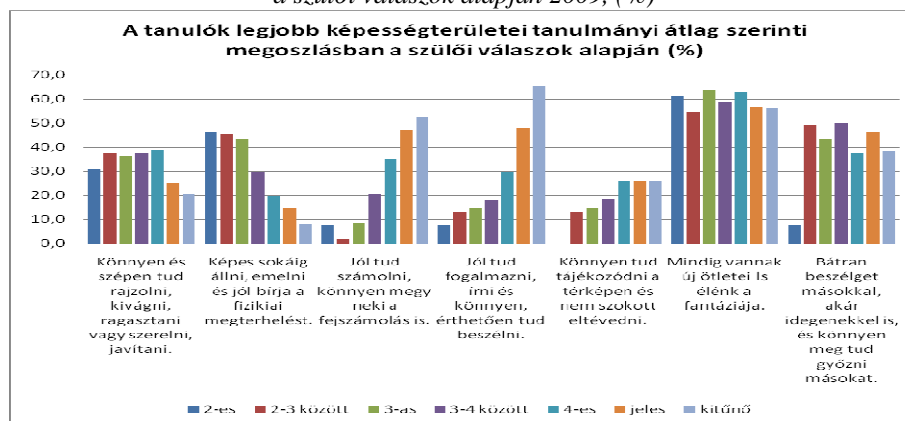
A tanulók képességei

A tanulókat megkérdeztük, hogy milyen képességterületeken érzik a legjobbnak magukat, ill. a szülőktől azt kérdeztük, hogy gyermekeiket melyik területeken érzik a legerősebbnek. A képességek megítélésénél a fizikai teherbírásnál van a legnagyobb eltérés, mert a szülők sokkal kevésbé érzik terhelhetőnek a gyerekeiket fizikailag.

A szülők és a tanulók is legtöbbször az ötletgazdagságot és a kommunikációs képességet jelölték meg jó képességeiként. A képességterületek közül a számolási és a nyelvi területen látunk legnagyobb egyezést a tanulói és szülői válaszok között. Ez azért lehet érdekes, mert igazából ez a két terület az, ami konkrétan köthető tantárgyhoz (matematika, magyar). Ezen megközelítés veszélye abban van, hogy a többi képességterület, amit ugyan nem osztályoznak, de rengeteg szakmához elengedhetetlen lenne, nem tudatosul, rejtve marad, így a gyermek nem tud visszajelzést kapni, hogy növelje önismeretét és a nem kap segítséget a realitáorientáció fejlődéséhez.

Ha a tanulók képességeire vonatkozó szülői válaszokat megnézzük tanulmányi átlag szerinti bontásban, akkor igazolódni látszik, hogy a számolási és a nyelvi képesség jó megítélése a szülőknél a tanulmányi átlaggal nő.

18.ábra – A tanulók legjobbnak ítélt képességterületei tanulmányi átlag szerinti megoszlásban a szülői válaszok alapján 2009, (%)

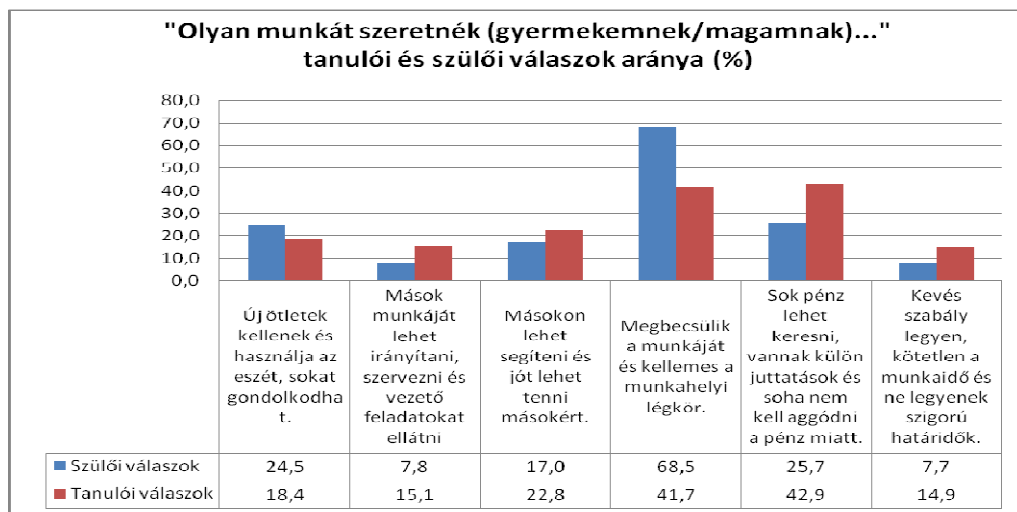
A nemenkénti bontás tovább árnyalja a képet. A tanulói önértékelés alapján a válaszok arra utalnak, hogy a kézügyességet leszámítva minden képességterületen szignifikáns különbségek vannak nemenként. A fiúk jellemzően jobbnak értékelik magukat a fizikai terhelhetőség, a számolási képesség, a térlátás-térelképzelés területén. A lányok jellemzően jobbnak értékelik magukat a nyelvi kifejezőképesség, ötletgazdagság-kreativitás és a kommunikációs képesség terén. Ha a képességterületek nemenkénti megoszlását átfordítjuk a szakmák területére, akkor a fiúknál főleg a műszaki területek kerülnek, kerülhetnek választásra. A lányoknál olyan szakmák, szakmacsoportok jöhetnek szóba, amik a kreativitást és kommunikációs-nyelvi képességeket igényelnének. Ilyenek a kézműves, a szépséggel, szolgáltatással és az idegen nyelvvel kapcsolatos területek, főként olyan területek, ahol emberekkel foglalkoznak. Kisgyermekkortól időskorig, a wellness - fitnesstől a betegápolásig, segítő tevékenységtől az üzleti tevékenységig.

A tanulók és a szülők munkával kapcsolatos értékpreferenciái

Az értékpreferencia vizsgálatánál Donald E. Super (Szilágyi,2003) érték-kérdőívének fogalmi meghatározását használtuk, azaz az intellektualitás, a vezetés, az altruizmus, a munkahelyi légkör, megbecsülés, az anyagiak, a kötetlenség, mint értékek megjelenését és szerepét néztük.

Az eredmények azt mutatják, hogy a szülői válaszok aránya két esetben előzi meg a tanulóit, az intellektuális munka és a munkahelyi megbecsülés terén.

19.ábra – A tanulók és a szülők értékválasztásai a tanuló jövőbeni munkaválasztásával kapcsolatban 2009, (%)

Nemek szerinti bontásban három értéknél találtunk szignifikáns különbséget a fiúk és a lányok választása között. A fiúk válaszaiból kitűnik, hogy számukra sokkal fontosabb, hogy olyan munkát találjanak, amivel anyagi biztonságot tudnak teremteni és fontos, bár nem ennyire, hogy vezető pozícióban dolgozhassanak. A lányok lényegesen többen választották az olyan munkát, ahol másoknak tudnak segíteni. Mindkét csoportnál nagyon fontosnak találták a jó munkahelyi légkört és legkevésbé a kötetlen munka vonzotta őket.

A szülői értékválasztások elemzése szignifikáns kapcsolatot mutat az anya iskolai végzettsége és a munkával kapcsolatos értékpreferencia között. Minél magasabb az anya iskolai végzettsége, a szülők annál inkább szeretnék, ha a gyermekük intellektuális munkát végezne és minél alacsonyabb az anya iskolai végzettsége, annál többen szeretnék, ha olyan munkája lenne, amivel anyagi biztonságban élhetne. Az is elmondható, hogy iskolai végzettségtől függetlenül a szülők többsége szeretné, ha olyan munkája lenne a gyermekének, ahol megbecsülik a munkáját!

Összefoglalás

Tanulmányunkban Eger Megyei Jogú Város és Egri Kistérség kistelepülésein önkormányzati fenntartású általános iskolákban hetedik és nyolcadik évfolyamos tanulók illetve szüleik továbbtanulási, iskolaválasztási terveire, az azokat befolyásoló tényezőkre vonatkozó kutatás eredményeit foglaltuk össze.

A kutatásban 1762 db (979 tanulói és 783 szülői) kérdőívet dolgoztunk fel. Az összességében visszakapott kérdőívek 76,4%-os aránya igen nagy aktivitást jelez a témával kapcsolatban. **A tanulók körében** a vizsgálat a kivételesen magas válasz hajlandóság, ill. a nemenkénti és évfolyamonkénti homogenitás miatt **teljes lekérdezésnek tekinthető. A szülők magas válasz hajlandósága szintén jelzésértékű, külön kiemelendő, hogy a 7. évfolyamos tanulók szülei körében az eredmények szintén teljes körű lekérdezésként értelmezhetőek.**

A szülői kérdőíveket jellemzően az anyák, de minden 5. gyereknél az anya és az apa közösen töltötték ki. Az anyák által kitöltött kérdőívek magas aránya jól példázza domináns szerepüket az iskolával való kapcsolattartásban.

Eger iskolaváros jellege és vonzása jelenik meg a lakóhely szerinti megoszlásban: **a két évfolyamon a tanulóknak csak a fele egri (!), kicsivel több, mint egyharmada kistérségi településen él, a többiek pedig egyéb településekről járnak be.** Ennek következménye, hogy a tanulók egynegyede nap, mint nap ingázik. Az ingázás nehezítheti, illetve meg is akadályozhatja ezeknek a tanulóknak a tanórán kívüli, délutáni foglalkozásszervezést (konkrét tapasztalattal a pályaválasztást segítő csoportfoglalkozás, üzemlátogatás, tanácsadás szervezési nehézségeiről rendelkezünk).

Kutatásunk igazolta, hogy a családi szociokulturális háttér, a család anyagi bázisa és a gyermek tanulmányi eredménye, továbbtanulási tervei szervesen összekapcsolódnak és folyamatosan hatást gyakorolnak egymásra, befolyásolják egymást: a családon belül az anya iskolai végzettsége bír erős befolyással a gyermek tanulmányi eredményeire, de vizsgálatunkban az is kiderült, hogy a középiskola választásánál sok esetben felül is írja az első ránézésre legfontosabbnak tűnő tanulmányi eredményeket.

A tanulmányi eredmények szignifikáns különbséget mutatnak nemcsak az anya iskolai végzettsége, de a tanulók neme szerint is: 4-es tanulmányi átlag alatt sokkal magasabb a fiúk, a fölött a lányok aránya, annyira, hogy a kitűnő tanulók között kétszer annyi lány van, mint fiú.

Ezek az arányok leképezik az iskolatípus választását is: a fiúk majd' háromnegyede szakmát szeretne tanulni, míg a lányok kétharmada gimnáziumba szeretne menni. A gimnázium választásában a legfőbb motiváció a továbbtanulási szándék. **A középiskola típusának választásában a tanulmányi eredmény, a nem és az anya iskolai végzettsége a meghatározó.** A 3 tényező közül az anya iskolai végzettsége hatása a legerősebb: az alacsony iskolai végzettségű (8. általános alatt, 8. általános) anya gyermeke az érettségizett anyákéhoz képest 40-szer, a diplomával rendelkező anya gyermekéhez képest 125-ször (!) nagyobb eséllyel választ szakiskolát, mint gimnáziumot, függetlenül a tanulmányi eredménytől. Ezt megerősíti, hogy a magasabb iskolai végzettségű szülők az esetlegesen gyengébb tanulmányi eredményű gyerekeiknek is nagyobb valószínűséggel tudják és akarják finanszírozni a tanulását. Ahogy javul a tanulmányi átlag, a magasabban iskolázott anyák gyerekeinek a gimnáziumválasztási hajlandósága több mint ötszörösére ugrik, az alacsonyan iskolázott anyákéhoz képest. A szakiskolánál ez a folyamat fordítottan érvényesül. A „rosszabb tanulók” közül az alacsonyan iskolázott anyák gyerekei nagyobb számban választják a szakiskolákat.

A középiskolai továbbtanulás irányát fenti tényezők mellett az elérhető képzési kínálat is alapvetően meghatározza: a lányok hátrányban vannak a lehetőségeiket illetően: **a szakiskolai és szakközépiskolai szakmacsoport kínálat egyértelműen „fiúbarát”-nak tűnik.** Míg a szakiskolában 8 „fiús”-nak tekintett szakma található, addig kifejezetten „lányos”-nak tekintett szakma csak 2. A szakközépiskolai képzési kínálatból is nehezebben tudnak válogatni a lányok (az arány, 8-4 a fiúk javára). Természetesen van 2-3 olyan szakmacsoport, ahol nincsenek nemenkénti különbségek. **A képzési kínálatból a szülők és a tanulók is hiányolták a rendészeti és a környezetvédelmi orientációt adó szakmacsoportokat.**

A középfokú iskolaválasztást egyéb tényezők is erősen befolyásolják: a tanulók **többsége egri középiskolát preferál.** A tanulók nagy részénél, a szülők egynegyedénél **befolyásoló tényező, hogy az adott középiskolának ki a fenntartója és kell-e „fizetnie”** a képzésért. Az oktatás költsége főleg a szakiskolát választóknál volt fő szempont. Az eredmények ugyanakkor azt mutatják, hogy a szülők egyötöde (!) nincs tisztában azzal, hogy melyik középfokú iskolának ki a fenntartója.

Az eredmények rámutattak a **preferált és elutasított intézményekre**, módot adtak az okok értelmezésére.

Megállapítható volt, hogy a továbbtanulással kapcsolatos információgyűjtés módjai nemenként és évfolyamonként is eltérnek a tanulóknál. Tanulságos adat, hogy a tanulók 20 %-a nem tudja a szülei legmagasabb iskolai végzettségét annak ellenére, hogy a szüleiket megjelölik fontos információs forrásnak. 7. évfolyamon még az általános és indirekt információgyűjtés történik, majd ez 8. évfolyamon már célirányossá válik és előtérbe kerülnek a professzionális csatornák. A szülők, barátok, osztálytársaktól való tájékozódás összevág azzal az eredménnyel, hogy az iskolaválasztást egyik legjobban befolyásoló tényező az iskola hírneve. Fentiek mellett az interneten, az iskolai nyílt napokon és a pályaválasztási tanácsadás során gyűjtik a legtöbb információt a továbbtanulással kapcsolatban.

Megállapítható volt, hogy a szülők sokszor téves információt közvetítenek a gyerek felé, különösen a szakközépiskolai képzés szerepe nem tisztázott, ill. az, hogy sokszor a pedagógusok sem tájékozottabbak, mint a szülők vagy a tanulók.

A tanulói képességeinek önértékelését tekintve, a fiúk jellemzően jobbnak értékelik magukat a fizikai terhelhetőség, a számolási képesség, a térlátás-térelképzelés területén. A lányok jellemzően jobbnak értékelik magukat a nyelvi kifejezőképesség, ötletgazdagság-kreativitás és a kommunikációs képesség terén. Ha ezt átfordítjuk a szakmaválasztásra, akkor a fiúknál főleg a műszaki területek kerülnek, kerülhetnek előtérbe, a lányoknál olyan szakmák, szakmacsoportok jöhetnek szóba, amik a kreativitást és kommunikációs-nyelvi képességeket igényelnének. Ilyenek a kézműves, a szépséggel, szolgáltatással és az idegen nyelvel kapcsolatos, emberekkel foglalkozó szakterületek.

A munkával kapcsolatos értékpreferenciák szerint a fiúk számára olyan munka találása fontos, amivel anyagi biztonságot tudnak teremteni és fontos, bár nem ennyire, hogy vezető pozícióban dolgozhassanak. A lányok lényegesen többen választották az olyan munkát, ahol másoknak tudnak segíteni. Mindkét csoportnál nagyon fontosnak találták a jó munkahelyi légkört és legkevésbé a kötetlen munka vonzotta őket. **A szülők többsége iskolai végzettségtől függetlenül azt szeretné, ha olyan munkája lenne a gyermekének, ahol megbecsülik!**

Felhasznált irodalom

1. Andor Mihály – Liskó Ilona (2000): *Iskolaválasztás és mobilitás* Budapest, Iskolakultúra.
2. Bukodi Erzsébet (1995): *Az iskolázottsági esélyek alakulása* Budapest, KSH.
3. Bukodi Erzsébet (2000): Szülői erőforrások és iskolázási egyenlőtlenségek. In Elekes Zsuzsa – Spéder Zsolt (szerk.): *Törések és kötések a magyar társadalomban* Budapest, ARTT-Századvég.
4. Csákó Mihály – Liskó Ilona (1978): *Szakt munkásképzés és társadalmi mobilitás* Valóság, 3.
5. Csepeli György(2001): *Szociálpszichológia* Osiris Kiadó Budapest
6. Csepeli György-Papp Zsolt- Pokol Béla (szerk): *Modern polgári társadalomelméletek* Gondolat Kiadó, Budapest
7. Csoma Gyula: *Az esélyegyenlítő oktatás, mint utópia* Új Pedagógiai Szemle 2006. december
8. DiMaggio, Paul (1998): A kulturális tőke és az iskolai teljesítmény. In Róbert Péter (szerk.): *Társadalmi mobilitás* Budapest, Új Mandátum. Education at a Glance. (1997) Paris, OECD.
9. Babbie, Earl (2003): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata* Balassi Kiadó, Budapest
10. Éber Márk Áron: *Túl az élménytársadalmon?* Szociológiai Szemle 2008/1.
11. *Értékátadási folyamatok és konfliktusok a pedagógiában* (szöveggyűjtemény) JPTE Tanárképző Intézet Pedagógia Tanszéke Pécs, 1995.
12. Felkai-Némedi-Somlai (szerk)(2000): *Szociológiai irányzatok a XX. Században* Új mandátum Kiadó Budapest,
13. Ferge Zsuzsa: *A társadalmi struktúra és az iskolarendszer közötti néhány összefüggés* Szociológia 1972/1. sz.
14. Ferge Zsuzsa: *Ellenálló egyenlőtlenségek* Esély 2005/4. sz.
15. Gázsó Ferenc (2006): Társadalmi struktúra és iskolarendszer In: *Társadalmi metszetek Hatalom, érdek individualizáció és egyenlőtlenség a mai Magyarországon* Szerk: Kovách Imre Napvilág Kiadó Budapest. 207-224.
16. Heller Ágnes(1996): *Morálfilozófia* Cserépfalvi Budapest

17. *Jelentés a magyar közoktatásról 2000.* Szerk.: Halász Gábor – Lannert Judit. OKI, Budapest
18. *Jelentés a magyar közoktatásról 2006.* Szerk.: Halász Gábor – Lannert Judit. OKI, Budapest
19. Popper, Karl (1997) *A tudományos kutatás logikája* Európa Kiadó Budapest
20. Kolosi Tamás(2000): *Terhes babapiskóta* Osiris Kiadó Budapest
21. Lannert Judit (1998): *Pályaorientációk* Educatio, ősz.
22. Lannert Judit (1999): Szerkezetváltási tendenciák és a továbbtanulási arányokat befolyásoló tényezők a közoktatásban. In Vágó Irén (szerk.): *Tartalmi változások a közoktatásban a 90-es években* Budapest, OKI KK–Okker Kiadó.
23. Nagy Réka: *Digitális egyenlőtlenségek a magyarországi körében* Szociológiai Szemle 2008/1.
24. *Nemzeti Pályaorientációs tanár szakpolitikai állásfoglalása*
25. Bourdieu, Pierre (1978): *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése* Gondolat Kiadó Budapest
27. Pokol Béla: *Szociológiaelmélet* Rejtjel Kiadó Budapest 1999.
26. Pukánszky Béla (2001): *A gyermekkor története* Műszaki Kiadó Budapest
27. Merton, Robert (1980): Vonatkoztatási csoportelmélet In: *Társadalomelmélet és társadalomstruktúra* Gondolat Kiadó Budapest
28. Róbert Péter (szerk)(1998): *A társadalmi mobilitás: Hagyományos és új megközelítések* Új Mandátum Kiadó Budapest
29. Szilágyi Klára (2003): *A munka-pályatanácsadás, mint professzió* Kollégium Kft Budapest
30. Vargáné Pók Katalin: *A csoportos mobilitás göröngyös útja* Új Pedagógiai Szemle 2005. december
31. Zsolnai László: *Felelősség és döntés* Korunk 2007. május